

Auli Oksman

OMAKUVA – KUKA MINÄ OLEN?

Kuvataiteen koulutusohjelma
2020

OMAKUVA – KUKA MINÄ OLEN?

Oksman, Auli
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2020
Sivumäärä: 15

Asiasanat: omakuva, naistaiteilija, taiteilijaidentiteetti, päiväkirja

---

Tässä opinnäytetyössä pohdin omankuvan tekemisen kautta omaa taiteilijaidentiteettiä. Opinnäytetyön kontekstissa käytän omakuvaprosessia itsekasvatuksellisenä taiteilijaidentiteetin rakentumisen ja tarkastelun välineenä. Teksti punoutuu yhteen kokemuksellisuuden, lähdekirjallisuuden ja oman pohdinnan ottein.

SELF-PORTRAIT – WHO AM I?

Oksman, Auli

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in fine arts

May 2020

Number of pages: 15

Keywords: self-portrait, female artist, artist identity, diary

---

In this thesis, I reflect on my own artist-identity through the making of my self-portrait. In the context of the thesis, I use the self-portrait process as a self-educational tool for building and reviewing artist identity. The text blushes together with excerpts of experiential, source literature and one's own reflection.

.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	NAISTAITEILIJAN OMAKUVA.....	6
2.1	Historiaa.....	6
2.2	Naistaiteilijana Suomessa	6
3	OMAKUVAN JULKISUUS.....	8
3.1	Estetiikka.....	8
3.2	Vaikutus	8
4	TAITEILIJAN VAPAUDESTA	9
5	OMAKUVAN PROSESSI.....	10
5.1	Liikkeellelähtöä.....	10
5.1.1	Valintojen äärellä.....	10
5.1.2	Luonnoksia ja kokeilua.....	11
5.2	Mukautumista	11
5.2.1	Koronan vaikeudet.....	12
5.2.2	Viimeinen omakuva.....	12
6	LOPUKSI	13
6.1	Ajatuksellinen tilanteko itselleni.....	13
6.2	Rukous	14
	LÄHTEET.....	15

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni kirjallisen osuuden varhaisimman lähtökohdan venytän ajallisesti eksistentiaalisena kaarena jo varhaislapsuudessaan itselleni esittämäni: ”Kuka minä olen?” -kysymykseen. Olin tuolloin noin 4-vuotias ja muistan makoilleeni mummo-lassa isovanhempieni sängyllä vaaleansinisen sänkypeiton päällä, ja pohtineeni omaa olemassaoloani jäsenellen sukulaisuuttani lähisuvun jäsenten kanssa. Muistan yhtäkkiä oivaltaneeni, että tiedän kenen lapsi, lapsenlapsi, sisar ja serkku olen, mutta että olen vielä muutakin, mutta kuka. Tämä kysymys kaikuu tämän opinnäytetyön rivien väleissä, kun taideopiskelijana pohdin omakuvateoksen tekemisen prosessia taiteilijaidentiteettiäni resurssina nimenomaan naistaiteilijuuden kokemuksellisesta näkökulmasta. Kiinnitän huomioni lähdekirjallisuuden siivittämänä siihen, miten omakuvan tekeminen opinnäytetyönä mahdollistaa minulle tilan pohtia omakuvan ympärillä leijuvia kysymyksiä sen merkityksestä. Minulla on romanttinen ajatus siitä, että tällä asenteella tehty omakuva liittyy minun kaikkien historian saatossa tehtyjen taiteilijoiden omakuvien piiriin, mutta koska kuka tahansa voi tehdä omakuvan, tai auktorisoiden esittää jonkun toisen itsestä ottaman virtuaalikuvan omakuvana (Palin 2011, 11), on minun omakuvineni jätettävä romanttiset ajatukseni rannalle ja heittäydyttävä aikalaisena aikakauteni selfie-kulttuurin virtuihin. Omakuva itsenäisenä aiheenaan on saamassa minusta lähes pakahduttavaa otetta. Mikä saa minut kysymään kenen jäljissä kuljen? Ketkä ovat kulkeneet tätä polkua? Vaikken itse olekaan iältäni enää nuori, saan taideopiskelijan uteliain mielin kulkea paradoksaalisesti ainakin kahteen suuntaan: todella vanhaa polkua toivottavasti lähelle ja ohi Narkissos-myytin teemoja, kohti omaa työhuonetta ja loputonta itseilmaisun avaruutta (Palin 2011,10).

Pohdin taiteilijaidentiteettiäni omakuvan tekemisen kautta, jossa omakuvan tekeminen on itsensä näkyväksi tekemistä ja sen kokemista, että voin entistä tietoisemmin käsittää olevani taiteilija ja siten käsittää tekemäni teokset taiteeksi. Omana tavoitteenani tässä prosessissa on saattaa omaa näkemystä taiteilijana olemisesta linjaan käsitykselleni taiteesta työnä, ja siten taidekoulutuksen kautta kykynä tulla osaksi taidemaailmaa.

2 NAISTAITEILIJAN OMAKUVA

2.1 Historiaa

Pitkän aikaa taiteen historiassa naistaiteilijoiden omakuvat omana aihealueenaan olivat sivuutettuina, vaikka naiset ovat tehneet taidetta, mukaan lukien omakuvia, yhtä kauan kuin miehetkin. 1900-luvun feministinen taidehistorian tutkimus toi tähän muutosta, ja kiinnostavia naistaiteilijoiden omakuvia alkoi nousta esiin, varhaisimpia jopa 1300-luvulta alkaen. Vuosisatojen saatteessa naisia koskevat yleisten sosiaalisten sopivuussääntöjen muutokset ovat nähtävissä naistaiteilijoiden omakuvissa. Ennen kuin naisia alettiin hyväksyä taideakatemioiden opiskelijoiksi, vaadittiin varhaisempien aikojen naistaiteilijoilta totisesti uskallusta esittää itsensä alan ammattilaisena ja maalata taiteilijan työtarvikkeita näkyväksi osaksi omakuvaa. Naisen asema oli toisarvoinen taidemaailmassa ja menneiden naisomakuvien tarjoama anti on arvokasta informaatiota siitä, miltä tuntui olla nainen miesten maailmassa. (Borzello 2016,7,19-25.) Vuosisatoja sitten miesten hallitseman taidemaailman piirissä naistaiteilijan muotokuva itsestään sijoitettiin muualle kuin vastaavan taiteenlajin kuvien piiriin, ja vähätellen kritisoitiin naisen turhamaisuuden eleenä, riippumatta siitä, kuinka taidokkaasta teoksesta oli kyse. Tämä ei kuitenkaan estänyt niitä naisia jatkamasta taiteen parissa työskentelyä, tai joitakuista jopa käyttämästä omakuvaansa ovena julkisuuteen, jotka saivat riittävästi tilaa, suojelua ja tukea taiteelliseen työskentelyynsä (Borzello 2016,28,30).

2.2 Naistaiteilijana Suomessa

Suomalaisen taiteen kultakaudella (1880-1910) luotiin suomalaiselle taiteelle kansallinen ilme, mikä nosti sen kansainväliselle tasolle. Kritiikistä huolimatta kultakauden suomalaiset naistaiteilijat alkoivat tuoda vähitellen teoksissaan esiin arjen teemoja naisnäkökulmasta, kuten kodin sekasotkuisuutta ja lapsiperheen arkea. Mutta moni naistaiteilija myös maksoi kovan hinnan ammattitaiteilijuudestaan, harva saattoi mennä naimisiin tai perustaa omaa perhettä, sillä se olisi lopettanut tai muuttanut taiteilijauran (Halonen 2017.)

Helene Schjerfbeck maalasi noin 40 omakuvaa, joiden ajallinen jänneväli on 1878-1945, ja niistä noin 20 teoksen omakuvasarja on ihan ainutlaatuinen maalaustaiteen historiassa. Teoksissa korostuu ihmisen mieli, vain neljässä on rekvisiittaa ammatista. Kasvo- ja rintakuva, sekä paikantumaton sisätila riittävät ilmaisemaan mitä hän halusi sanoa. Muotokuvissa ja omakuvissa hän kaiketi yritti kuvata mallinsa näkymättömiä puolia (Ahtola-Moorhouse 2000). Elin Danielsson-Gambogi taas näyttäytyi omakuvissaan uudenlaisena kapinallisena poikatyttönä, joka poltti tupakkaa ja pukeutui housuihin. Näin saivat väistyä perinteisen turvalliset kuvaustavat ja aiheet, aiempi naiskuva sai väistyä modernin omakuvan tieltä.

3 OMAKUVAN JULKISUUS

Omakuvaprosessi on henkilökohtainen, mutta opinnäytetyön lopputyöprosessina omakuvasta tulee julkisen. Tähän syntyy kokemus epämukavuusalueelle menemisestä. Nykyaikana omakuvan tekemisen muotoa leimaa sarjallisuus, joka voi tarkoittaa Tutta Palinin mukaan myös prosessuaalisuutta keskeisenä omakuvan muotona, ja joka aiheena näennäisestä helppoudestaan huolimatta kysyy tekijältään erityistä itsensä alttiiksi laittamisen rohkeutta. (Palin 2011,10). Nykyaiteilijat toteuttavat omakuvia, jotka sisältäen monia visuaalisia merkitystasoja vallitsevasta kulttuurista, rakentavat ajankuvaa muuttuvassa maailmassa.

3.1 Estetiikka

Kauneuskäsitystä pohtien: Täytyykö jokaisen teoksen äärellä kysyä teoksen esteettistä arvoa? Taiteilijana rakastan kauneutta, ja myös pelkään sitä mahdollisen rumuuden paljastumisen vuoksi. Tosin olen taidekoulun aikana oppinut ajattelemaan, että rumuus teoksessa voi olla esteettisesti arvokasta eikä välttämättä ainoastaan kauneuden vastakohta. Huomaan ihmetteleväni sitä, kuinka kauneus tuntuisi avautuvan ja sulkeutuvan havainnolle uudelleen ja uudelleen.

3.2 Vaikutus

Taidenäyttelyssä katselin Helene Schjerfbeckin omakuvasarjan edessä hitaasti kulkevia ihmisjonoja. Minua rauhoitti havainto, että yksittäiset ihmiset vaikuttivat hyvin nälkäisiltä taiteen katsojilta, kuin ahmien annoksiaan vuorollaan jokaisen Helene Schjerfbeckin omakuvan äärellä. Näytti siltä, etteivät kuvat päästäneet ketään helpolla ja että ihmiset tarvitsevat taidetta, ja myös omakuvaa, johon peilata jotain itsestään, elämäänsä kenties. Mietin tuolloin, mistä kuva alkaa ja mihin minä päätyn. Näinkö eri sukupolvet mahdollisesti voivat koskettaa toisiaan? Mitä rajapintoja kuvan edessä onkaan mahdollista kokea?

4 TAITEILIJAN VAPAUESTA

Tänään minua askarruttaa ajatus taiteilijan vapaudesta, että voinko vain ryhtyä vapaaksi? Luettuani Marko Gylénin tekstiä säännellyistä vapauksista, josta käsittän, että jokainen taideteos vaikuttaa omalla olemassaolollaan maailmanjärjestykseen ja osallistuu siten myös vapauden ja totuuden etsimiseen. Tässä mielessä valintani tehdä taidetta - luoda - riittää. Mietin myös käsitteellisiä sekaannuksia. Onko olemassa vapaata taidetta, mitä on taiteen vapaus, ja kuka on vapaa taiteilija? Kuinka vapaita voimme ylipäättään olla? Voiko vapautta ylipäättään mitata, sen lisääntymistä tai vähenemistä? Toivoisin olevani vapaa sen luonnollisessa ja viattomassa merkityksessä, mutta kyllähän se käytännön elämässä ilmenee monikerroksisena ja lähes myyttisenä asiana, kun ajattelen paikkani ottamista taiteilijana tässä maailmassa. Mitkä asiat yhteiskunnassa sääntelevät taiteen vapauden toimintaa ja prosesseja? (Liljeström & Gylén 2014, 177-200.)

Voihan olla, että syvimmiltään etsin myös vapautta omakuvaprosessissani, vaikken mielelläni määrittäisi sitä liian tarkoin ainoaksi päämääräksi. ”Kuka minä olen”-kysymykseni voi kummuta epätietoisuudesta syvempää olemustani kohtaan, jossa vapaa ihminen saattaisi voida ilmentyä.

Miten teen tilaa taiteelle ja taiteen tekemiselle omassa elämässäni? Miten lisään liikkumatilani taiteilijana, ja havainnoin onko liikkumatilani lisääntynyt? Albers neuvoo etsimään ja löytämään itselle nopeat ja helpot työskentelytavat, ja valitsemaan oikeat työvälineet, teknisen taitamisen ja välineen hallinnan, sekä olemaan säästeliäs materiaalin käytössä. Kelpo neuvo, jota minun sopinee koittaa soveltaa taidekoulun jälkeen.

5 OMAKUVAN PROSESSI

Kukin omakuvateos tässä prosessissa on kuin katse sisimpääni, sillä kukin kuva liittyy johonkin tiettyyn vaiheeseen tai hetkeen, jonka tulkitsen ja ilmaisen kuvana itsestäni. Omakuvan tekemiseen minulla tuntuu olevan monia erilaisia ideoita ja aineksia hyvin erilaisiin kuviin. Mielessäni pyörii kysymyksiä siitä, miten teen tavoitteeni mukaisen muotokuvan ajankuvana itsestäni näissä olosuhteissa, ja siihen liittyen annetun aika-
taulun pitäminen. Miten koronapandemia vaikuttaa opinnäytetyöni lopputulokseen, ja työskentelyn olosuhteiden rakenteeseen, joissa vien teosprosessini läpi tavoitteenani valmistua kuvataiteilijan ammattiin?

5.1 Liikkeellelähtöä

Sitä saa kerätä kaiken rohkeutensa ja hulluutensa asettuakseen jälleen tyhjän kankaan/pohjan eteen. Rohkenisinko katsoa mitä tapahtuisi, jos noudattaisin Helene Schjerfbeckin neuvoa rakkaalle ystävälleen Maria Wiikille ”Mutta älä siivoa äläkä laita ruokaa – mieti millaista olisi muistella siivouksen ja ruoanlaiton täyttämää elämää sitten, kun on jo liian myöhäistä maalata. Miksei sitä vain noudattanut maalaamisen-haluaan!” (Schjerfbeck 2011.)

5.1.1 Valintojen äärellä

Miksi minä teen sitä mitä teen? Haluan antaa kokeilulle tilaa, mutta olisiko viisainta totella omaa teknistä taitotasoa, ja ohjautua maltillisesti kohti lopputulosta. Kohtaan lukuisia toisiinsa limittyviä valintoja liittyen materiaaliin, kuvakulmaan, valaistukseen, kuvan kokoon jne. ja koitan tunnistaa omassa toiminnassani tietoisia ja intuitiivisia valintoja. Myös irrationaalisen minän ja tiedostamattoman vaikutus kiehtoo minua, kuinka se mahdollisesti kutoutuu kaikessa koko ajan mukana. Luin Albersin todenneen, että elämämme perustuu paljon enemmän tunteisiin kuin loogiseen päättelyyn, ja se tekee taiteesta tärkeän tekijän elämässämme, sillä taide ilmentää ihmiselämää, että taiteessa on kysymys tunteista ja kokemusten tunneperäisistä näkemyksistä ja suhteista, eikä pelkästään informaatiosta. Ja hieman yllättäen tämä saa minut

miettimään taiteen tekemisen lähtökohtia ja työn ilon tunnetta; työstä pikkuhiljaa koituvaa elävää iloa.

Katson itseäni peilistä, luon kuvan itsestäni, itselleni, toisille. Katsonko kuvassa itseäni vai katsojaa, onko katsekontaktini suora vai katsonko sisäänpäin? Olen kuvani luoja, ja hallitsen sitä siihen liittyvien valintojen osalta, mm. mitä rekvisiittaa näkyy ja ylipäätään mitä kaikkea näytetään. Olen myöskin omakuvani ensimmäinen katsoja. Mitä näen ja mitä ymmärrän näkemästäni? Minkälaista ajatteluprosessia käyn maalatessani itseäni?

5.1.2 Luonnoksia ja kokeilua

Hiililuonnos omakuva 1:1, haen itseni kokoa, ja huomaan kuinka omaa kättä ja jalkoja on vaikeaa piirtää ja katsoa yhtä aikaa. Tarkoitukseni on luonnostella joka päivä, eri tekniikoilla, ja siirtyä vähitellen isompaan pohjakokoon, ja näin saan itselleni tuntuun siitä missä muodossa työskentelen mieluiten tätä tehtävää varten. Tekninen kysymys on siis ainakin osittain vielä avoin, ja haluan pitääkin sitä vielä avoimena hetken aikaa ennen kuin teen päätöksen. Mutta tiedostan, että päätöksen aika alkaa olla kässillä.

Akryyli luonnos pienelle koivuvanerilevyllä. Etsin taustaa, sommittelen tilallista hahmottelua väreillä, itseni sijoittamista sisätilaan. En pyri tarkkaan näköisyyteen ollenkaan tässä. Kokeilen vastavaloon maalaamista niin että takanani on ikkuna ja siitä tuleva valo ainoa valonlähde ja kasvoni ovat pimeämpään suuntaan. Inspiroiduin tähän kokeiluun eräästä Sigrid Schaumanin omakuvasta. Schauman on maalannut öljyteoksensa palettiveitsellä. Oma prosessi oli tällä kertaa ok, mutta lopputuloksesta en tykkää. Näen jotain mikä tuntuu tarpeettomalta, vaikea sanoa mikä se on. Ehkä palaan vielä myöhemmin tähän kuvaan. Interiööri kokeiluja voisin tehdä useampia.

5.2 Mukautumista

Omaan työskentelyyn kiinni pääsemiseen ja varsinaiseen työskentelyyn laskeutumiseen vaikuttivat olennaisesti uusi korona-arki ja sen myötä muuttuneet työskentelyn

olosuhteet. Suoriutuminen vaaditusta tehtävästä aikataulun mukaisesti haastoi tavalla, joka kouriintuntuvasti muistutti sekalaisten langanpätkien vyyhtiä. Saattaa olla, että harhailevan mielen haasteita tuli vallitsevasta tilanteesta johtuen enemmän.

5.2.1 Koronan vaikeudet

Korona-arjen suunnittelu ja sen sujuvuudesta vastaaminen kotioiloissa tuntui vievän kaiken käytettävissäni olevan energian ja tappavan luovuuden tyyssijoilleen. Kaikki työskentelyyn liittyvä laskelmointi tuntui enemmänkin vievän, kuin antavan aikaa, ja usein tuntui siltä, että omakuvan tekeminen on aivan mahdotonta tällaisessa tunnelmassa. Hätiköidyt ratkaisut taiteessa tuntuvat ikävältä, mutta lapsiperheen arki aiheuttaa usein sellaisen paineen, että ratkaisuja on tehtävä nopeammin kuin mitä asiain kypsyminen vaatisi.

Tunnen, että joudun kulkemaan vaikeiden kertautuvien tilanteiden läpi yhä uudelleen, mutten halua tyytyä tuntemaan pelkästään niiden painoa sekä väsymystä, vaan haluaisin uskoa, että voin löytää jonkinlaista keveyttä ja yksinkertaisuutta, rauhallista iloa tekemisen hetkistä. Pakottamalla tai mitenkään puskemalla ei tunnu löytyvän työniloa, pikemminkin löysäämällä pääsen lähemmäksi ajatuksiani ja voin koittaa etsiä linjassa olemista tekemisen suhteen, keskitiellä.

5.2.2 Viimeinen omakuva

Yhteen lopputyöni omakuvaan liittyvä maalauksellinen idea tuli kokemukseeni vahvana ja ohittamattomana imaginaationa lapsilleni luodusta kuvasta, omakuvan antaminen lapsilleni, jos kuolen koronaan. Se oli kuin yhtäkkinen kuolemanpelon työstö ja polttaminen, joka tämän seurauksena muuntui yllättäen imaginaatioksi joka oli toteutettava. Maalaamisen prosessin aikana huomasin työstäväni ristiriitaa jättää itsestäni sisäinen jälki ulkoisena kuvana. Samaan aikaan mielessäni pyöri värikästä kuvittelua, haavekuvaa arkielämän muuntumisesta mieltäylentävämmäksi kokemukseksi, jossa todellisuus on hieman siirtynyt. Ei ole helppoa arvioida mitä tällainen kuva vaatii katsojalta, jääköön se ilman analysointia.

6 LOPUKSI

6.1 Ajatuksellinen tilanteko itselleni

Viitaten alun pohdintoihini, koen että on merkittävä etappi valmistua kuvataiteilijaksi. Olen ylpeä menneistä opiskeluvuosistani, taidekoulun kursseista, kurssikavereideni tuesta ja inspiroivista työskentelyhetkistä yhdessä, sekä kaikesta ponnistelusta ja ajattelutyöstä, mitä koko opiskeluprosessi on vaatinut. Osaltani taidekoulun käyminen on suonut tilan taiteelle elämässäni, siksi haluan uteliaana ja tietoisena kysyä itseltäni miten taidekouluni jatkuu valmistumisen jälkeen. Tähän liittyen toivon itselleni työhuonetta - fyysistä tilaa, jossa voin jatkaa taidekouluani ja työskennellä ideaalieni parissa, rauhassa ulkomaailmalta ja viedä eteenpäin taidettani, sekä mahdollistaa taiteeni syntymistä. Pikkuhiljaa voin peilata tätä kokemustani aiempaan elämään, taidetta voi syntyä siitäkin. Taidekoulun käyminen on merkinnyt minulle silmän ja mielen avaamista taiteen merkityksellisyydelle. Taideopetus voi kehittää valmiuttani löytää ja tuoda esiin ymmärtämystä moniin kysymyksiini.

Tämän prosessin aikana olen kokenut, että omakuvan työstäminen lopputyönä on syvässä yhteydessä taiteilijaidentiteettiini. Kävin usein aivan odottamatonta dialogia itseni kanssa, kun voimakkaita tunteita nousi pintaan. Kokemuksena luonnehtisin prosessia itsetuntemusta syventäväksi. Elämän jatkuvasti uudelleen muotoutuva voima tuli kokemuksellisesti ilahduttavaksi ja yllättäväksi osaksi omakuvaprosessia. Pohdin, miten monipuolisena tarkastelun välineenä omakuva voi toimia taiteilijalle itselleen, että katsojalle.

Tämän opinnäytetyön prosessin yhtenä juonena on kulkenut mukana kuka minä olen-kysymys, ja tässä kontekstissa voinen osittain paljastua paitsi itselleni, myös maailmassa, jossa elän, taiteilijana. Virginia Woolfia luettuani mietin, että jos yksilön esittämässä kysymyksessä riittääkin peilauspintaa isommalle ihmisjoukolle, eli se ikään kuin edustaisikin yksilöllisestä sävystään huolimatta ihmisyhteisössä yhteistä kysymystä, saa tämä pohtimaan voiko toisen omakuvan edessä peilata omaa minua.

Opinnäytetyössäni koitin muodostaa käsitystä omakuvan tehneistä naistaiteilijoista, jotka ovat eläneet ennen minua. Koitin perustella argumentointini lähteiden ja oman kokemuksen mukaisesti. Tavoitteenani oli myös antaa pääteipiste omalle teokselle, olla ylpeä siitä, ja antaa teos yleisölle. Omakuvaprosessin aikana olen kuulostellut kypsyttääni rakentaa itse omaa taiteellista identiteettiä. Koska elämä on jatkuvaa metamorfoosia, taiteellisen intention, näkemyksen ja ilmaisun kehittäminen voisivat jatkossa olla itsekasvatuksena omaa tietoista taidekoulua.

6.2 Rukous

Toivon, anna minulle työhuone ja turvattu elanto, että voisin tehdä huoneessani mitä haluan – toivoakseni luoda jotain uutta ja ihmeellistä. Anna minulle tukea ja kannusta minua vaikeina hetkinä. Vie työni näytille ja myy niitä halukkaille ostajille. Anna minun löytää tapani luoda ja tulla siitä onnelliseksi. Anna minulle tilaa ja aikaa ja vapautta ja materiaaleja. Anna minulle vapautta kodinhoidosta niin että voin nauttia perheestäni ilman jatkuvia talous- ja huoltotöitä. Näytä äitieni äitien kulkemia polkuja, jotta voisin oppia niistä ja jättää omat jälkeni tuleville taiteilijoille. Anna riittävästi joutilaisuutta ja avartavia taidematkoja. Lohduta ohimeneviä melankolioitani. Anna minulle voimaa olla oma itseni. Anna minulle työniloa, että voin ottaa itseni taiteilijana vakavasti. Anna taiteen viedä maailmaa eteenpäin. Aamen.

LÄHTEET

Ahtola-Moorhouse, L. 2000. Ja kukaan ei tiedä millainen olen: Helene Schjerfbeckin omakuvat 1878-1945. Helsinki: Taide.

Albers, J., Arne, T., Enckell, C., Pallasmaa, J., Pasanen, K. & Saaritsa, P. 1985. Taito nähdä: Runoja, arvioita ja muita kirjoituksia. Helsinki: Vapaa taidekoulu.

Borzello, F. 2016. Seeing ourselves: Women's self-portraits. London: Thames & Hudson Ltd.

Halonen, K. 2017. Kultakauden naistaiteilijat eivät kaunistelleet arkea. Kirkko ja kaupunki. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/kultakauden-naistaiteilijat-eivat-kaunistelleet-arkea>

Liljeström, M. & Gylén, M. 2014. Säännelty vapaudet: Tulkintoja toiseuden tuottamisesta. Turku: UTU.

Palin, T. 2011. Esipuhe. Teoksessa Tanskanen, I., Erävaara, T. & Lehto, K. 2011. Omakuva on jokaisen kuva. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 10-20.

Schauman, S., Enckell, C., Hollander, T., Kivijärvi, R. & Lehtinen, S. 2002. Sigrid Schauman 1877-1979: Valon syleilyssä = Sigrid Schauman 1877-1979 : omfamnad av ljus. Helsinki: WSOY.

Schjerfbeck, H. 2011. Helene Schjerfbeck: Silti minä maalaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2011.

Woolf, V. 1928. Oma huone. Gummerus Oy. Jyväskylä.